

XALQ OG‘ZAKI IJODI ORQALI O‘QUVCHILARDA MA’NAVYI TARBIYANI SHAKLLANTIRISH

Kurbanova Dilrabo Xaitbayevna

GulDU, 2-kurs magistranti

kurbanovadilrabo858@gmail.com

Annotsiya. Ushbu maqolada xalq og‘zaki ijodi turlari va vazifalari, xalq og‘zaki ijodi namunalari haqida ma‘lumot keltirilgan bo‘lib, xalq og‘zaki ijodining inson ma‘naviyatini yuksaltirishdagi ahamiyati haqida fikr va mulohazalar yuritilgan.

Kalit so‘zlar: folklor, qadriyat, ma‘naviyat, madaniyat, san‘at, xalq san‘ati.

Аннотация. В данной статье представлены понятия фольклора, его виды и функции, образцы, значение народного творчества в воспитании духовности человека.

Ключевые слова: фольклор, ценность, духовность, культура, искусство, народное творчество.

Annotation. This article provides information on the types and tasks of folk art, examples of folk art, and comments on the importance of folk art in raising human spirituality.

Key words: folklore, values, spirituality, culture, art, folk art.

KIRISH.

Xalq og‘zaki ijodi - mehnatkash omma ijodi, xalq san‘atining boshqa, ya‘ni musiqa, teatr, raqs, o‘yin, tasviriy va amaliy san‘at kabi turlaridan o‘ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadigan og‘zaki so‘z san‘atidir.

Xalq og‘zaki ijodi - insoniyatga tengdosh eng qadimiy san‘at. Har bir xalqning og‘zaki ijodi o‘sha xalqning fe‘l - atvori, estetik didi, ruhiyati, urf-odat va an‘analari, orzu-intilishlari, geografik sharoiti va tabiatini aks ettiruvchi o‘ziga xos ko‘zgudir. Biz ana shu ko‘zgu vositasida olamshumul ezgu niyatlar, insoniy fazilatlar, yovuzlik, zulm, adolatsizlikka qarshi nafrat tuyg‘ularini ko‘ramiz. Ma‘naviyat qadim zamonlardan inson dunyoqarashini, xatti-harakatini, jamiyatda tutgan o‘rnini, xalqqa, vatanga, atrofidagi odamlarga bo‘lgan munosabatini boshqaruvchi omil hisoblanadi. Ma‘naviy qashshoq kimsa hayotda ro‘y berayotgan voqealarga loqayd bo‘ladi. Loqaydlik esa tuzatib bo‘lmas oqibatlariga olib keladi. Ma‘naviy qashshoq odam uchun Vatan, xalq, oila kabi muqaddas tushunchalar yot. Shuning uchun keksa avlod, avvalo, farzandning ma‘naviy dunyosini shakllantirish chorasini rejalashtirgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Aslini olganda, xalq dostonlari, ertaklari, qo‘shiqlari, maqollari va boshqa o‘nlab janrdagi asarlar yosh avlodning ma‘naviyatini boyitish, uni haqiqiy inson darajasiga yetishini ta‘minlash maqsadini nazarda tutgan holda yaratilgan. O‘tgan asrgacha bugungi kundagi matbuot, o‘quv dargohlari, madaniyat markazlari, radio, televidenie, internet kabi ta‘lim, ma‘rifat tizimi bo‘lmagan [1]. Bu vazifalarni bajarish, asosan, xalq og‘zaki ijodi zimmasiga yuklatilgan. Natijada, xalq og‘zaki ijodi xalq pedagogikasi zaminini tashkil etgan. To‘g‘ri, umumta‘lim maktablari- ning boshlang‘ich sinflarida ham xalq og‘zaki ijodidan namunalar beriladi.

Ma‘lum bo‘ladiki, madaniyat, san‘at, til xalqning xalq sifatida ravnaq topishining bosh omili ekan. Xalq ijodi esa madaniyat, san‘at, tilning asosini tashkil etuvchi tarkibiy qismdir [2]. Shuning uchun ham 1997-yilda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasida “Ma‘naviy-axloqiy tarbiya va ma‘rifiy ishlar” alohida bo‘lim sifatida tasdiqlanishi bejiz emas. Unda yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, madaniy- tarixiy an‘analariga, urf-odatlariga hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl va vositalari ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etilishi ta‘kidlanadi.

Qadimdan ota-bobolarimiz o‘z orzu-umidlarini turmush haqiqatlari bilan uyg‘unlashtirgan holda go‘zal mo‘jizakor manzaraga, sodda va o‘ta teran mazmunga ega ertaklarni yaratganlar. Hayot haqiqati va kishilarning ruhi, psixologiyasini o‘zida aks ettirgan ertaklarning badiiy kuchi hanuzgacha kattalar va kichiklar uchun ham birday qiziqarli, jozibali xalq kitobi sifatida ta‘sir etib kelmoqda.

Ertaklar - yaxshilikka yetaklar, deb xalqimiz bejizga aytishmagan. Ertaklarning tarbiyaviy ahamiyati katta. Ertaklarda voqealar, asosan, mo‘jizali tarzda ifodalanadi. Binobarin, mo‘jiza yoki fantaziya voqea va hodisalarni hayot bilan bog‘lab, haqiqat, ozodlik, to‘g‘rilik, odamiylik kabi didaktik g‘oyalarni tashviq etadi, syujet rivojiga kuch bag‘ishlaydi, tinglovchi e‘tiborini o‘ziga jalb qilib, ajoyibotlar olamiga olib kiradi, shirin tuyg‘ular dunyosiga g‘arq etadi.

Umumlashtirilgan holda ertakka xos quyidagicha ta‘rif e‘tirof etilgan: “Hayot haqiqati bilan bog‘liq bo‘lib, fantastik hamda hayotiy uydirmalar asosiga qurilgan, didaktik g‘oya tashuvchi og‘zaki hikoyalar ertak deb ataladi”. Darhaqiqat, ertaklar bolalarga mo‘ljallangan ijod turi bo‘lib, ularni tuzilishi jihatidan bolalarning yosh xususiyatiga ko‘ra quyidagicha tasniflash mumkin:

NATIJALAR.

Kichik yoshdagi bolalar ertaklari (2 yoshdan 6 yoshgacha); o‘rta yoshdagi bolalar ertaklari (7 yoshdan 11 yoshgacha); o‘smir yoshdagi bolalar ertaklari (12 yoshdan 16 yoshgacha) [3; B.330-333].

Kichik yoshdagi (2 yoshdan 6 yoshgacha) bolalarga aytiladigan ertaklarning voqeasi juda sodda, ishtirok etuvchi ertak qahramonlari va personajlarining ham soni 3-4 nafardan oshmaydi [4]. Ularning ham aksariyati bolalarga tanish uy hayvonlari, parrandalari, qushlar yoki o'rmon hayvonlari, shuningdek, oila a'zolariga o'xshagan nomlari tanish (ota-ona, bobo-buvi, tog'a va shu kabi) kishilardan iborat. Bunday ertaklar, xususan, bolalarni ovutish, fikrini biror narsaga jalb qilish, biror foydali odatga o'rgatish, ularga notanish hayvonlarning o'zini, xarakterini tanishtirish maqsadida aytiladi.

MUHOKAMA.

O'rta yoshdagi (7 yoshdan 11 yoshgacha) bolalar ertaklari - u yoshdagi bolalarning xotirasi, fikrlash doirasi ancha takomillashgan bo'lib, ular oila, turmush haqida qisman tushunchaga ega bo'ladi [5; 38-40]. Ularga yanada fikran chuqurroq, biroz bo'lsa-da o'ylab, xulosa chiqarishga undaydigan ertaklar tavsiya etiladi [6]. Shunday qilib, o'zbekning butun fazilati, falsafasi, donoligi, dunyoqarashi, oliy himmatliligi, turli hayotiy vaziyatlarga munosabati maqollarda aks etgan. Insondagi mehnatga muhabbat, ishq tuyg'ulari qo'shiqlarda eng go'zal ichki kechinmalar sifatida ifodalangan [7; P.153-157].

XULOSA.

Ertaklarda xalqimizning eng oliy orzu-havaslarini namoyon bo'ladi. Ular bilan tanishgan yosh avlod o'zbek uchun vatan, xalq, oila, mehnat, ilm, g'urur naqadar muqaddas tushunchalar ekanini anglab yetadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nigora Adizova Baxtiyorovna. 3-4-sinf ona tili darslarida qo'llanadigan tayanch kompetensiyalar. Journal of Advanced Research and Stability. Volume: 02 Issue: 01 | 2022.
2. Nigora Baxtiyorovna Adizova. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini o'stirishda mustaqil ishlarning o'rni va ahamiyati. Scientific progress.
3. Bakhtiyorovna, Adizova Nodira, and Jamolova Lyubat Ilkhomovna. "Таълим Муассасаларида Таълим-Тарбия Жараёнларида Интерфаол Методлардан Фойдаланишнинг Ҳозирги Кундаги Ҳолати". Spanish Journal of Innovation and Integrity 5 (2022): 330–333.
4. A.B. Rakhmonovich, A.N. Bakhtiyorovna. The main motives and tasks of children's folklore. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL).
5. A.N. Bakhtiyorovna, A.N. Bakhtiyorovna. The role of the fun genre in children's spiritual development. Middle European Scientific Bulletin 4, 38-40.
6. A.N. Bakhtiyorovna Work on Fairy Tales in Extracurricular Activities - Spanish Journal of Innovation and Integrity, 2022.
7. Bakhtiyorovna, Nodira Adizova. "Place Names and Related Concepts Study". European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630) 14 (2022): 153-157.